

Nr 326.

Av herr **Möller m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om åtgärder mot vanartigt levnadssätt (vanartslag) m. m.*

Tyngdpunkten i förslaget till vanartslag ligger i de föreslagna åtgärderna för tillrättaförande av dem, vilka göra sig skyldiga till sådant samhällsskadligt levnadssätt som avses i lagförslaget, nämligen lösdriveri i egentlig mening, bettleri och prostitution. I den mån dessa åtgärder ej leda till avsett resultat, innehåller förslaget bestämmelser, vilka huvudsakligen avse att skydda samhället mot ifrågavarande anti-sociala element. Detta skydd måste i främsta rummet gå ut på ett frihetsberövande, vilket sker genom insättande å allmän arbetsanstalt. Samhällets reaktion på detta senare stadium mot de ifrågavarande allmänfarliga elementen, i det följande med ett gemensamt namn kallade lösdrivare, är alltså fullt analog med reaktionen mot de allmänfarliga element, som gemenligen betecknas som kriminella, då de falla under allmänna strafflagen. Den väsentliga skillnaden ligger däri, att man medan samhället i rätts-säkerhetens intresse överlätit åt särskilda organ, domstolarna, att fastställa påföljden av de egentliga brotten, därvid polismyndigheten allenast fungerar som utredningsinstans och medhjälpare åt åtalsmyndigheten, så överlåtes enligt förslaget liksom enligt gällande lag fastställandet av den yttersta påföljden av lösdriveriet, frihetsberövandet, icke åt domstolarna utan åt administrationen, åt polismyndigheterna själva: poliskamrarna i de största städerna och eljest länsstyrelserna.

Den historiska förklaringen till uppkomsten av denna åtskillnad är ju känd. Å andra sidan är det upplyst att endast ytterst få av Europas länder förutom Sverige stå kvar på den föråldrade ståndpunkten att åt administrationen inrymma ifrågavarande befogenhet över medborgares frihet. Det är i propositionen omtalat, att i de av professor Thyren utgivna »Principerna för en strafflagsreform» med största bestämdhet hävdats, att samhällets ingripande mot »brottslighet på grund av lättjefullhet» — vartill i främsta rummet lösdriveriet hänföres — *aldrig* bör ske i förvaltningsväg utan alltid genom domstol, och att *samtliga* hithörande fall därför böra i strafflagen uttryckligen kriminaliseras (prop. sid. 50). Centralförbundets för socialt arbete fattigvårdskommitté uttalade redan i sina 1907 avgivna »Reformlinjer för svensk fattigvårdslagstiftning», att ett berövande av en persons frihet och hans insättande i en tvångsarbetsanstalt måste anses som ett straff av icke ringa skärpa, vilket borde ådömas av allmän domstol och icke av administrativa myndigheter. Reglementeringskommittén (1910) fann det betänkligt att låta ådömandet av frihetsförlust intill en tidrymd av flera år tillkomma administrativ myndighet och an-

såg det ur rättssäkerhetens synpunkt synnerligen önskvärt, att domsrätten i dessa ärenden kunde överflyttas på allmän underdomstol, närmast rådhusrätterna eller vissa sådana, att utövas efter föregående kontradiktorisk förhandling mellan åklagare och tilltalad. Fångvårdsstyrelsen uttalade sig 1920 för lösdrivarmålens behandling vid domstol. Vilken hög tro man än hyste om våra administrativa myndigheters opartiskhet och goda vilja till ett rätt handhavande av given makt, yttrade styrelsen, funnes det dock ingen annan samhällelig institution än en verklig, av processuella regler bunden domstol, åt vilken det allmänna rättsmedvetandet ville överlämna att till den personliga frihetens förlust under lång tid döma fullmyndiga, för sina gärningar tillräkneliga medborgare. Även senare hava ett flertal myndigheter i yttranden över de olika sakkunnigförslagen påyrkat lösdrivarmålens förläggande till domstol, men samtliga dessa förslag — av åren 1922, 1926 och 1929 — hava bibehållit lösdrivarmålen hos polismyndigheterna (poliskamrar och länsstyrelser), och den kungl. propositionen står på samma linje. Dock är att märka att klagomålen över polismyndigheternas beslut enligt propositionen liksom enligt gällande rätt icke behandlas i administrativ ordning utan fullföljas i högsta domstolen.

Varken de tre sakkunnigförslagen eller den kungl. propositionen hava kunnat förebära några giltiga skäl till lösdrivarmålens kvarhållande hos polismyndigheterna eller mot deras överlämnande till domstolarna. Stundom synas uttalandena hava utgått från den föreställning, att en »kriminalisering» av lösdriveriet med nödvändighet skulle innebära, att vanligt frihetsstraff enligt allmänna strafflagen skulle ådömas i stället för tvångsarbetet. Emellertid är tydligen arten av frihetsberövandet en fråga för sig. Naturligtvis kunna domstolarna även i första hand ådöma tvångsarbete, liksom de kunna bestämma andra skyddsåtgärder, t. ex. internering, eller döma till intagande i uppfostringsanstalt etc. Icke heller fordras för »kriminalisering», att lösdriveriet ovillkorligen skall behandlas i allmänna strafflagen. Thyrén själv uteslöt av praktiska skäl ur det förberedande utkastet till strafflag, allmänna delen, stadganden om särskilda åtgärder mot lättjefulla, vilka lämpligen borde behandlas i särskild lag (prop. s. 50).

När departementschefen (s. 55—56) tror, att nödig garanti för ökad rättssäkerhet står att vinna genom viss omläggning av målens behandling i första instans och av proceduren hos länsstyrelserna, varigenom skulle skapas säkrare betingelser för målens allsidiga prövning hos dessa myndigheter — det talas konsekvent endast om »länsstyrelserna», icke om poliskamrarna — och härav drar den slutsats, att ur rättssäkerhetens synpunkt ett judiciellt förfarande i dessa mål icke skulle vara av behovet påkallat, så skulle, om detta vore riktigt, lika gärna all kriminell rättsskipning kunna anförtros polismyndigheterna, och domstolarna över huvud kunna undvaras i brottmål.

Den vidare åberopade omständigheten att samhällets ingripande mot lösdriveri icke riktar sig mot vissa enstaka handlingar av en individ utan mot hans hela levnadssätt, i den mån detta visat sig asocialt och samhällsskadligt, utgör givetvis något för lösdriveriet karakteristiskt, men något skäl varför dom-

stolarna skulle lämpa sig mindre väl än polismyndigheterna att pröva denna fråga anföres ej och kan ej angivas. Tvärtom, ju svårare det är att bedöma förhandenvaron av de avgörande förutsättningarna för individens allmänfarlighet och ju större möjligheten till godtycke på grund härav är, desto angelägnare är det naturligtvis att lägga prövningen i en så kvalificerad myndighets hand som möjligt. De myndigheter, som bära ansvaret för polisutredningen i dessa fall, måste uppenbarligen erbjuda mindre garantier för objektivitet än vad de allmänna domstolarna skulle göra. Domstolarnas undersökning av förutsättningarna för villkorlig dom, deras samarbete med Skyddsvärnet för dessa undersökningars verkställande och den kontroll de hava att utöva över de utsedda övervakarna, liksom deras funktioner enligt de nya förvarings- och interneringslagarna erbjuda för övrigt analogier med den uppgift de skulle få såsom den myndighet, som hade att ådöma tvångsarbete för lösdriveri. Om det för ett kvarts sekel sedan eller tidigare skulle funnits något fog för departementschefens yttrande, att handhavandet av »praktiska vårdnadsuppgifter» skulle »ligga ganska fjärran från domstolarnas hävdvunna uppgifter», så kan denna sats numera icke längre upprätthållas. Tvärtom går den moderna tendensen i riktning att pålägga domstolarna vidsträckt vårdnadsuppgifter, varpå bland annat 1924 års lagstiftning om förmynderskapsvården är ett exempel. Och lyckligt är detta. Den gamla uppfattningen av domstolarna som uteslutande juridiska formskärare har dess bättre, efter alla de sociala inslag såväl den repressiva som annan lagstiftning så småningom erhållit, alltmera börjat giva vika.

När departementschefen fortsätter, att huvudvikten i lagstiftningen mot lösdriveriet bör läggas på uppfostrande och hjälpande verksamhet, varför samhällets ingripande mot lösdriveriet icke bör taga formen av straffrättsligt åtal, så är detta naturligtvis i huvudsak riktigt. Ingen motsäger honom i att ingripandet i första hand skall ankomma på andra samhällsorgan än domstolarna. Men när det så att säga i andra instans kräves en myndighet för att träffa avgörandet, huruvida tvångsarbete skall ådömas eller icke, räcker den angivna utgångspunkten icke till för att i valet mellan å ena sidan domstolarna, å andra sidan polismyndigheterna (länsstyrelser och poliskamrar) giva utslag till förmån för de senare. Att polismyndigheten skulle vara mera ägnad än domstolen att överväga hjälpåtgärd vid sidan om interneringspåföljden är ett löst påstående, till vilket allmänheten icke lär sätta tro. Och om målets anhängiggörande inför den avgörande myndigheten benämnes »straffrättsligt åtal» eller ej är en övervägande terminologisk fråga. Emellertid ligger just i själva åtalsprincipen en betydande garanti till skydd för den åtalade mot administrativt godtycke, vunnen genom seklers utveckling på rättskulturens område. I åtalsprincipen ligger, att den åtalade icke är prisgiven åt polismyndighetens förgottfinnande och att han icke behöver finna sig i att avgörandet rörande hans personliga frihet skall träffas av samma myndighet, som haft utredningen om hand. Fastmera innebär åtalsprincipen, att han av denna myndighet ställes inför ett annat, med alldeles särskilda garantier för objektivitet utrustat samhällsorgan, inför vilket den utredande och åklagande myndigheten får såsom part i saken framlägga sina skäl till att ett frihetsberövande synes vara erforderligt och

inför vilket den »tilltalade», understödd av en av samhället tillhandahållen för-svarare, får upptaga kampen för sin frihet med den administrativa myndig-heten. Att det skulle på något sätt kunna betraktas som en fördel för den, mot vilken en interneringsåtgärd för lösdriveri planeras, att undgå ett dylikt »straffrättsligt åtal» med ty åtföljande muntligt, offentligt, kontradiktoriskt förfarande, för att i stället med den »smidighet som vid administrativ hand-läggning vore lättare att vinna» (prop. sid. 55 överst) expedieras till sitt tvångsarbete, bestrides.

När departementschefen ytterligare betonar önskvärdheten av att hithörande frågor få en snabb handläggning och finner det uppenbart att detta krav bäst tillgodoses, därest förfarandet bibehålles administrativt, torde blott behöva erinras om den utomordentliga snabbhet, med vilken mål angående häktade i vårt land handläggas av domstolarna. Och givetvis skulle de för lösdriveri anhållna inför domstolarna komma i åtnjutande av samma förmåner som häktade. Vill man åter vinna ett snabbt, summariskt expedierande av individen på rättssäker-hetens bekostnad, så kan åtminstone icke den enskildes intresse åberopas som stöd härför. Och samhället kan i längden aldrig hava intresse av att eftersätta rättssäkerheten, när det gäller individernas personliga frihet. Att polismyndig-heterna klaga över att domstolarna ställa oöverstigliga krav på bevisning (prop. sid. 53) är ingenting för lösdrivarmålen utmärkande. Den klagan höres ständigt, när domstolarna ej vilja låta sig nöja med allt för osäkra indicier för att sätta fast tilltalade för smuggling, lönnbränning, automobilförseelser, och för resten vilka brott som helst. Men häri ligger just en av domstolarnas viktigaste funk-tioner, en av rättskulturens förnämsta vinster, den att en person ej får över-lämnas till samhällets repressiva åtgärder blott därför att han har ett starkt sken emot sig. Med förvåning läser man därför i en av utredningarna, och just den som icke letts av en länsstyrelsechef: »Man torde icke kunna alldeles bortse från sannolikheten av att domstolarna vid handläggningen av lösdrivarmål skulle komma att i högre grad än önskligt vore känna sig bundna av eljest i processen tillämpade bevisregler.» Sannolikt ligger nyckeln till hela motståndet mot lösdrivarmålens överflyttande från administrativ myndighet till domstol i detta uppriktiga uttalande (prop. sid. 54 mitten).

Att domstolarna äro i vida högre grad än de administrativa myndigheterna skickade att åvägbringa en tillförlitlig utredning rörande förhandenvaron av de förutsättningar lagen uppställer för frihetsberövandet, är för var och en med judiciellt och administrativt förfarande i minsta mån förtrogen uppenbart och självklart. Ett belägg härför lämnas i förslaget 21 § andra stycket, där läns-styrelse respektive poliskammare berättigas att hos domstol begära vittnes-förhör för utredning i lösdrivarmål. Tydligtvis är det icke avsett att detta skulle ingå som ett normalt moment i förfarandet. Ty vart toge då snabbheten och smidigheten vägen? Och skulle vittnesförhör vid domstol ingå som normalt element i utredningen, så borde det väl även för lagförslagets upphovsmän stått klart, att domstolarna själva varit lämpligare att även draga konklusionerna av utredningen än en länsstyrelse som är hänvisad till att stödja sig på proto-kollen. Det får alltså antagas, att vittnesförhör vid domstol normaliter ej skall

ingå i utredningen, vilken i stället i huvudsak kommer att bestå i ett polisförhørsprotokoll. På detta skola poliskammare och länsstyrelser döma; och när saken går till högsta domstolen, skall fortfarande i regel utredningsmaterialet föreligga i form huvudsakligen av ett polisprotokoll. Var och en som har den ringaste inblick i rättsskipningens teknik vet att hur omsorgsfullt utarbetat ett polisprotokoll än är och vilka garantier man än skaffar för en fullständig polisutredning, det skulle vara rena rättsbarbariet att i den allmänna rättsskipningen låta sig nöja med ett polisförhørsprotokoll såsom grundval för ett definitivt beslut om ett frihetsberövande. Man frågar sig: hur är det möjligt, att ett stort anlagt förslag till en genomgripande reform av samhällets åtgärder mot lösdriveriet kan bibehålla ett så föråldrat och utdömt system som tvångsarbets ådömande av administrativ myndighet, ja, i de största städerna till och med av poliskamrarna? Då varje anledning saknas att betvivla utredningsinstansernas ärliga uppsåt att framlägga ett fullgott förslag, finnes endast en förklaring: det beståendes otroliga makt över sinnena. Och dock borde ju misstänksamheten hava väckts därav att båda våra nära besläktade nordiska grannfolk, Norge och Danmark, finna det självklart att domstol och icke administrativ myndighet skall döma över medborgares frihet. Det är föga smickrande för oss, att gränsen mellan västeuropeisk och osteuropeisk uppfattning i denna fråga skall gå längs Kölen och Öresund i stället för vid Systerbäck.

Nu invänder kanske någon: jag delar den i större delen av Europa härskande uppfattningen, att det rationella vore att tvångsarbete ådömdes av domstol, men det är en mera vittutseende reform, som lämpligen bör genomföras i samband med de förestående stora strafflags- och processreformerna, medan vi nu få nöja oss med en partiell reform, som undanröjer de värsta olägenheterna i bestående ordning. Att lagrådet icke reagerat mot lösdrivarmålens bevarande under de administrativa myndigheterna synes svårt att förklara på annat sätt än att lagrådet just betraktat det föreliggande reformförslaget såsom i nyss angivna mening partiellt. (Jfr uttalande av justitierådet Tiselius, prop. sid. 299.) Det kan ju också tänkas att mången varmhjärtad, för en reform av vår föråldrade lösdriverlagstiftning intresserad person befarat att ett sammankopplande av den nu föreslagna reformen med frågan om lösdrivarmålens förläggande till domstol skulle tilltrassla det hela och verka fördröjande på de nyttiga förbättringarnas genomförande.

Hade den kungl. propositionen intagit denna ståndpunkt, skulle man naturligtvis kunnat taga under övertvägande, om icke just nu ett litet steg i rätt riktning vore att föredraga framför intet steg alls. Men med det sätt, varpå den kungl. propositionen förfäktat de administrativa myndigheternas företrädare framför de judiciella, skulle vid ett bifall till propositionen i själva verket den nuvarande ordningen definitivt fastläsas. Reformförslaget framträder icke som partiellt utan som definitivt.

Även om regeringsförslaget hävdar den nu föreliggande reformen såsom partiell, torde man emellertid icke hava bort acceptera den administrativa rättsskipningen. Redan några år efter den nu gällande lösdriverlagens antagande väckte S. A. Hedin vid 1892 års riksdag i andra kammaren en motion, i vilken

det påyrkades, att »allmän underdomstol skulle äga att döma till den frihetsförlust, som kallas tvångsarbete». Sedan dess har en mansålder gått, varunder flerfaldiga gånger samma yrkande framställt från de mest vederhäftiga håll. Bleva nu frågan härom ännu en gång undanskjuten, finge vi säkerligen ännu en mansålder dragas med den irrationella anordningen. Och härtill finnes så mycket mindre anledning, som den föreslagna överflyttningen av lösdrivarmålen till domstolarna faktiskt är lättare att genomföra än mången annan punkt på reformprogrammet.

En allmän *strafflagsreform* kan icke behöva avvaktas för att reglera ett speciellt institut som lösdriveriet. Mångfaldiga lika eller ännu mera genomgripande reformer hava under de senare decennierna genomförts på straffrättens område utan att man ansett en allmän strafflagsreform behöva avvaktas. Den s. k. lilla strafflagskommissionens verksamhet för partiella strafflagsreformer har sålunda varit synnerligen förtjänstfull. För övrigt kräver icke lösdrivarmålen överflyttande till allmän domstol någon mera genomgripande omläggning av lösdriveriets rent straffrättsliga behandling. De straffrättsliga bestämmelserna kunna lika väl upptagas i en speciallag som i allmänna strafflagen. Redan själva överflyttandet av lösdrivarmålen från de administrativa myndigheterna till de judiciella innebär en »kriminalisering» av lösdriveriet. En dylik överflyttning nödvändiggör icke i sig själv på någon enda punkt en ändring vare sig i förutsättningarna för tvångsarbets ådömande eller i de rättsliga påföljderna av det »kriminaliserade» lösdriveriet. Alltså kan icke hänsyn till en allmän strafflagsreform i något avseende stå hindrande i vägen för den påyrkade åtgärden, att lösdrivarmålen skola överflyttas till domstolarna.

Återstår att undersöka om hänsyn till en eventuell *processreform* behöver hindra samma åtgärd. Skälet skulle väl vara, antingen att de nuvarande domstolarna genom sin sammansättning eller organisation skulle vara otjänliga att övertaga lösdrivarmålen, eller att gällande procedur ej skulle vara lämpad för dessa mål. Ovan har redan tillräckligt utvecklats varför en domstol är mera ägnad att handlägga mål av ifrågavarande beskaffenhet än en poliskammare eller länsstyrelse. Det är också omöjligt att inse, huru en tjänsteman t. ex. i en länsstyrelse skulle kunna anses mera ägnad än en av våra nuvarande domare att pröva ärenden av detta slag. Såväl häradsrätterna som rådhusrätterna äro tvärtom redan nu uppenbarligen bättre ägnade för denna uppgift än poliskammare och länsstyrelser. Den omständigheten att man är i färd med att ytterligare förbättra domstolsorganisationen kan tydligen icke vara något skäl emot att redan nu till domstolarna överflytta vad som rätteligen tillhör dem. Och vad proceduren angår synes det vara uppenbart, att, då redan nuvarande domstolsprocedur är vida överlägsen den procedur, som enligt förslaget skulle tillämpas inför de administrativa myndigheterna, den omständigheten att arbete pågår för en ytterligare förbättring av domstolsproceduren ej kan utgöra någon anledning till att uppskjuta en lagändring, varigenom lösdrivarmålen få komma i åtnjutande av den redan nu bättre domstolsbehandlingen. Skulle av någon anledning rådhusrätterna anses tjänligare för lösdrivarmålen handläggning än häradsrätterna — bl. a. kan proceduren där göras snabbare — möter intel

hinder att bestämma, att lösdrivarmålen skola upptagas av rådhusrätt. De särskilda processuella bestämmelser, som kunna visa sig erforderliga i samband med lösdrivarmålens överflyttning till domstol, behöva i själva verket ej bliva mera ingripande eller omfattande än de bestämmelser angående ärendenas behandling hos länsstyrelse och poliskammare, som finnas upptagna i lagförslagets 4 kap. Och den omständighet, att vissa domstolars arbetsbörda kommer att ökas samtidigt med att länsstyrelsernas och poliskamrarnas lättas, kan ju icke utgöra något skäl till att skjuta på saken. Över huvud förefaller det, som om de invändningar som gjorts med hänvisning till en förestående processreform (se t. ex. prop. sid. 51 upptill) icke föregåtts av frågans allvarliga genomtänkande. I varje fall har ingenstädes anförts något gripbart skäl, varför en processreform skulle behöva avvaktas för lösdrivarmålens överflyttande till domstolarna.

På grund av vad sålunda anförts lärer en omarbetning av förslaget på nu ifrågakvarande punkt var ofrånkomlig. En sådan omarbetning kan icke utföras av riksdagen, då vederbörande myndigheter tydligen först måste höras över ett förslag i denna riktning. Ett dylikt förslag torde emellertid av Kungl. Maj:t med lätthet kunna åstadkommas till nästa års riksdag, då det formellt sett allenast gäller en ganska enkelt genomförd omredigering av lagtexten.

Då vi sålunda måste yrka avslag å lagförslaget i dess helhet i år, kunde det synas vara mindre angeläget att ingå i någon detaljkritik av detsamma. För att om möjligt vinna beaktande för våra erinringar redan i en blivande ny proposition, vilja vi emellertid här nedan framlägga några av våra väsentligaste anmärkningar i övrigt mot det nu framlagda förslaget.

1. Mot den nu gällande lösdrivarlagen av 1885 har bl. a. anmärkts, att den har karaktär av en klasslag, i det den icke riktar sig mot den arbetsovillige, samhällsnyttige och för allmän säkerhet och ordning vådliga individen som sådan, utan endast mot den medellöse lösdrivaren. En annan huvudanmärkning mot lagen avser dess ensidiga reaktion mot sedeslösheten, i det att den som lösdrivare väsentligen behandlar allenast de kvinnor men icke de män, som föra ett sedeslöst leverne. I intetdera avseendet har det nya förslaget — det fjärde i ordningen på mindre än tio år — på ett tillfredsställande sätt löst de otvivelaktigt mycket stora svårigheterna att komma till rätta med de föreliggande problemen. Sålunda måste bestämmelserna i lagförslagets 1 Kap. 2 § mom. 1—3 alltjämt anses otillfredsställande i förevarande hänseende, då enligt nämnda lagrum en person, som på grund av förmögenhet, underhåll av släktingar etc. »årligen försörjer sig», alltfortfarande faller utom lagens räckvidd, oavsett om han förlöder ungdom till otukt eller genom sitt leverne åstadkommer särskild fara för sådant förledande, medan den medellösa alltid blir föremål för lagens tillämpning. Och den nu gällande lagstiftningens ensidighet ifråga om bekämpandet av sedeslöst leverne kvarstår i huvudsak i de föreslagna nya bestämmelserna i 2 § mom. 3. Ehuru väl dessa bestämmelser i lagförslaget avse såväl män som kvinnor, torde det dock med ganska stor visshet kunna sägas, att det i praktiken närmast bleve kvinnorna mot vilka samhällets ingripande komme att

rikta sig. Frånsett det vanskliga i att lagstifta på ett så ömtåligt område, som när det gäller till myndig ålder komna personers sexuella vandel, hör detta problem icke hemma i samma lag som lösdriveriet. Lösdriveri och prostitution äro nämligen till sin väsenart två skilda företeelser.

Ett annat skäl för att en lagstiftning på ifrågavarande område när det gäller vuxna samhällsmedborgare icke bör komma till stånd är, att det endast blir ett ytterst ringa, av polismyndigheterna godtyckligt utvalt fåtal av dem, som föra ett sedeslöst leverne, som kunna nås med denna lag, medan det stora flertalet, även med de strängaste lagbestämmelser, gå fria. Det huvudsakliga syftemålet med de föreslagna lagbestämmelserna, nämligen samhällets skyddande mot de skadegörande verkningar, som uppkomma eller befaras uppkomma genom detta levnadssätt, torde alltså icke nås på denna väg.

Beträffande ett annat syftemål, nämligen tillrättaförandet av vederbörande torde tvångsinternering icke vara det rätta medlet för ett återupprättande av en till myndig ålder kommen person, som i sedligt hänseende råkat på avvägar. Härtill fordras i främsta rummet vederbörandes egen vilja till bättring, utan vilken inga bestående resultat kunna åstadkommas. Härvidlag torde den enskilda hjälpverksamheten ha betydligt större förutsättningar att uträtta något och ett kraftigare ekonomiskt stöd åt denna från statsmakternas sida, i förening med vederbörlig kontroll över denna verksamhet, komme säkerligen att ge bättre resultat än tvångsåtgärder. Vidare bör man taga med i beräkningen att ett ådömt tvångsstraff och en måhända mångårig vistelse på en statlig korrektionsinrättning åsätter kvinnorna en stämpel av mindervärdighet, som i hög grad försvårar, om inte rent av omöjliggör, återgången till ett ordnat liv.

På grund av vad sålunda anförts anse vi att lagen icke bör upptaga några bestämmelser rörande vuxna människors sedliga vandel och att alltså 3 mom. i 2 § bör utgå. Bestämmelser till ungdomens skyddande mot förledande till otukt hava sin rätta plats i strafflagen, och ifråga om uppfordran till otukt, som väcker anstöt å allmän plats, böra bestämmelser införas antingen i strafflagen eller i allmänna ordningsföreskrifter. Vad angår äldre, oförbätterliga prostituerade, som icke kunna taga hand om sig själva och därtill utgöra en fara för sin omgivning, böra dessa genom utvidgade bestämmelser, eventuellt i interneringslagen, beredas nödig asylvård, vilket för deras eget vidkommande såväl som ur samhällets synpunkt torde vara ändamålsenligast, då ju det uppförande momentet beträffande dem måste anses helt vara utslutet.

2. En av de viktigaste bland de erinringar som gjorts mot 1929 års sakkunnigebetänkande, på vilket den föreliggande kungl. propositionen i huvudsak är byggd, är den att ungdom under 21 års ålder bör undantagas från denna lag och i stället införas under barnavårdslagen, vilken borde utvidgas att omfatta jämväl ungdomsvård. Ett flertal myndigheter hava uttalat sig härför, däribland Socialstyrelsen, Stockholms stadsfullmäktige, Styrelsen för Statens Tvångsarbetsanstalt i Landskrona, Styrelsen för Fredrika Bremerförbundet, Styrelsen för diakonissanstalten Samariterhemmet, varjämte Stockholms stads barnavårdsnämnd, barnavårdsdirektör B. Löfving och ett flertal länsstyrelser uttalat sig i samma riktning. Chefen för Socialdepartementet har tagit hänsyn till

dessa yttranden i så måtto, att i det föreliggande lagförslaget stadgas i 2 kap. 4 § första stycket, att barnavårdsnämnd skall taga befattning med ärenden enligt denna lag som röra ungdom under 21 år. Då emellertid frågan om ungdomens omhändertagande och tillrättaförande torde vara det fundamentala i hela detta problem och det enda, varigenom några varaktiga resultat torde vara att vinna, hade det varit önskligt, och säkerligen ur alla synpunkter lyckligast, att statsrådet tagit steget fullt ut och helt avfört dessa ålderskategorier ur föreliggande lag samt överfört dem till barnavårdslagens område. Härigenom skulle säkerligen barnavårdsnämndernas arbete för ungdomen vinna i enhetlighet och effektivitet, då nämnderna sålunda finge kontinuitet i utgångspunkterna för sitt arbete och exempelvis värden av en och samma skyddsling kunde ske efter enhetliga grunder, oberoende av dennes passerande av en viss åldersgräns.

Socialstyrelsen anför också (å sid. 255 i prop.), att övervägande skäl synas tala för en sådan anordning, samt framhåller bl. a., att »inordnandet av ifrågavarande speciella klienter under den nu föreslagna lagstiftningen skär emot de i övrigt upprätthållna principerna för denna, något som ej kan undgå att i vissa delar förrycka lagens utformning och tillämpning». Styrelsen förordar alltså, att samhällets skyddsåtgärder för ungdom i åldern 18—21 år, som påkallas allenast på den grund, att den unge hemfallit åt sedeslöst leverne, böra ske jämlikt barnavårdslagen, och att denna sålunda ändras på sätt som betingas härav, samt att stadgandena i lagförslaget i vad de gälla ifrågavarande ålderskategorier böra utgå.

Något som särskilt måste tillmätas stor betydelse vid bedömandet av frågan, huruvida ungdom under 21 år bör inrangeras under vanartslagen eller under barnavårdslagen, är att det obestriddigen torde vara avsevärt lättare för sådan ungdom att återgå till ett ordnat och samhällsnyttigt liv, om den varit föremål för en ungdomsvårdande verksamhet enligt barnavårdslagen än om den hemfallit under lagen om vanartigt levnadssätt. I sistnämnda fall skola särskilt de omhändertagna unga flickorna komma att i det allmänna medvetandet inrangeras under begreppet prostituerade, vilket komme att åsätta dem en mindervärdighetsstämpel, som bleve svår att utplåna, medan de, om de varit föremål för en vårdande verksamhet enligt en utvidgad barn- och ungdomsvårdslag, mera komma att betraktas såsom vilseförd ungdom, och vad de låtit komma sig till last mera kommer att betraktas som utslag av ungdomlig obetänksamhet och oförstånd. Skillnaden mellan deras möjligheter till återupprättande i båda dessa fall torde ligga i öppen dager.

Genom att barnavårdsnämndernas verksamhet utvidgades till att omfatta jämväl ungdomsvården, vilken torde vara en minst lika viktig samhällsangelägenhet som barnvården, skulle säkerligen mycket kunna vinnas när det gäller bekämpandet av den kräftskada prostitutionen utgör för samhället. Verkställda undersökningar utvisa, såsom socialstyrelsen framhåller, att denna till allra största delen rekryteras av flickor i omyndig ålder.

I 1929 års sakkunnigbetänkande hade såsom ett viktigt led i denna uppfostringsverksamhet, särskilt beträffande prostitutionens bekämpande, upptagits kravet på ökad upplysning i sexuella frågor. Framförallt ifråga om ungdomen

ansågo sakkunnige det vara av synnerlig vikt att densamma bibringades vederhäftig upplysning om vådorna av otuktigt leverne i tillfälliga och lösa könsförbindelser, samt att man på denna väg sökte åstadkomma en stegrad ansvars-känsla i förhållandet mellan könen. Såsom medel härför anvisades: undervisning i ämnet för den mognare skolungdomen, upplysande föredrag på vetenskaplig grund i ungdomsföreningar och andra sammanslutningar, samt där det lämpligen kunde ske genom spridandet av goda ströskrifter i dessa spörsmål o. s. v. Bestämmelser härom hade också införts i 2 kap. 14 § 2 mom. i lagförslaget (altern. B).

Några liknande bestämmelser om en sådan upplysningsverksamhet återfinnas icke i det nu föreliggande förslaget och omnämnas ej heller, såvitt vi kunnat finna, i kommentarerna till detsamma. Och likväl torde det vara obestriddt, att en dylik vederhäftig och under ansvar bedriven upplysningsverksamhet skulle vara ett gott hjälpmedel i kampen mot ungdomens sedliga förvildning. Denna upplysningsverksamhet skulle lämpligen kunna ombesörjas genom samverkan mellan barna- och ungdomsvårdsnämnder, hemmen och uppfostrarna. Redan nu ha barnavårdsnämnderna i stor utsträckning ansett sig böra gå in för en dylik verksamhet, på frivillighetens väg, vilken verksamhet än ytterligare kunde utökas, om barnavårdslagarna utsträcker att omfatta jämväl ungdomsvård och lämpliga föreskrifter om ifrågavarande upplysningsverksamhet utfärdades.

I anslutning till vad sålunda anförts anse vi, att 3 § i lagförslaget och de med detta stadgande sammanhängande övriga bestämmelserna böra utgå, samt att i stället sådana ändringar böra göras i 1924 års barnavårdslag, att här anförda ålderskategorier införas under densamma, vilken sålunda skulle utsträckas att omfatta jämväl ungdomsvård.

3. I 2 kap. 4 § stadgas bl. a., att skyddsnämnd skall finnas i varje stad och landsfiskalsdistrikt, så ock i köping med egen polischef, samt att i annan köping och municipalsamhälle dylik nämnd skall inrättas så framt det av länsstyrelsen prövas erforderligt, dock att beträffande stad med ett inneväranantal av minst 20,000 Konungen må på framställning av stadsfullmäktige förorda att befattningen med de ärenden, som barnavårdsnämnd enligt denna lag har att handlägga, skall tillkomma en särskild nämnd.

Häri genom skulle, om förslaget i denna del bifölles av riksdagen, hundratals nya nämnder komma att inrättas, av vilka en del till på köpet skulle komma att »mala tomt», då lösdriveri och prostitution närmast äro storstadsföreteelser, som på en del håll i landsbygden icke torde förekomma i någon nämnvärd utsträckning. Vidare torde en dylik anordning stå föga i samklang med de krav på en centralisation å den sociala hjälpverksamhetens område, som från skilda håll rests under de senare åren. Vi erinra härvidlag om de motioner i ämnet som väckts vid 1924 och 1926 års riksdagar, dock utan att leda till positivt resultat, liksom om socialstyrelsens den 18 mars 1924 avgivna utlåtande i anledning av föreslagen ändring i alkoholistlagen, i vilket socialstyrelsen med utförlig motivering uttalade sig för en sådan centralisation. Erinras bör också att statens besparingskommitté i sitt den 19 februari 1925 avgivna betänkande angående socialförsäkringens organisation gjort uttalande i enahanda riktning.

Under sådana förhållanden torde det vara klokt att inskränka antalet nya nämnder till det oundgängligen nödvändiga, och synes det oss därför vara att förorda de i 1929 års förslag (alternativ B) i 13 § mom. 1, 2 och 3 införda förslagen till denna frågas ordnande. Med denna ståndpunkt skulle § 4 i vanartslagen utgå och ersättas med ovan anförda delar i 13 § i 1929 års förslag.

I § 5 stadgas att skyddsnämnd skall utgöras av ordförande och två bisittare, utsedda på sätt som i § 6 sägs, samt att ordförande i skyddsnämnd obligatoriskt skall utgöras av polisman (polischef, stadsfiskal eller annan polistjänsteman). Tager man i betraktande, att lagförslaget avser hjälpåtgärder i första hand och tvångsåtgärder först sedan ett tillrättaförande på frivillighetens och hjälpverksamhetens väg misslyckats, torde en dylik anordning vara särdeles olämplig. Lagrådet har också anført betänkligheter häremot och framhåller (prop. sid. 285), att det intresse och den förmåga att psykologiskt bedöma den inställda och taga initiativ till de hjälpåtgärder, på vilka lagens effektivitet huvudsakligast är beroende, ofta främst torde vara att söka hos någon av de övriga ledamöterna, varför lagrådet förordar en omarbetning av §§ 5 och 6 i sådan riktning, att länsstyrelse skall kunna förordna antingen polistjänstemannen, vilken lagrådet anser bör vara självskriven endast såsom ledamot i skyddsnämnden, eller någon av bisittarna att vara ordförande i nämnden, ävensom där någon annan än polistjänstemannen blir ordförande, förordna ställföreträdare för ordföranden.

Lagrådet finner nämligen, att det kan tänkas inträffa, att det på vissa håll, särskilt i de största städerna, bland de utsedda nämndsledamöterna kan finnas någon för ordförandeskapet lämpligare person än polistjänstemannen. Genom att en dylik person sättes i spetsen för nämnden, säger lagrådet, »lärer det kunna undvikas att densamma framstår såsom ett slags polisinstitution, vilket otvivelaktigt måste bliva till fördel för dess hjälpverksamhet och är önskvärt inte minst i de stora städerna, där verksamheten i stor omfattning kan avse att tillrättaföra i sedligt avseende förkomna personer».

Att en skyddsnämnd, med en polisman såsom självskriven och obligatorisk ordförande, skulle komma att betraktas som en polisinstitution och mötas med misstroende från deras sida som skulle hjälpas och tillrättaföras torde vara obestridligt. Fråga är emellertid, huruvida inte så kommer att bli förhållandet även med en sådan anordning som lagrådet föreslår. Särskilt gäller detta om, såsom i lagförslaget avses, de i sedligt hänseende »vanartade» inrymmas under lagen. Den vunna erfarenheten härvidlag ger ju tydligt vid handen, att det gamla förfarandet med polisen som handhavare av ärenden rörande de prostituerade visat sig vara ur alla synpunkter olämpligt och förfelat. Också hävdades det med bestämdhet såväl i 1926 som i 1929 års lagförslag, att polisman *icke* borde handlägga ärenden rörande prostituerade kvinnor, utan att dessa borde bli föremål för behandling av ett rent kommunalt organ, vars sammansättning vore sådan att den sociala sakkunskapen i första hand finge göra sig gällande.

Säkerligen är också denna tankegång riktig. Endast härigenom kunna de möjligheter till hjälp, som lagen erbjuder, bli på ett gagneligt sätt utnyttjade.

Men även om man bortser från denna del av klientelet, torde det, så länge det endast är fråga om en hjälpsam verksamhet och ett försök till tillrättaförande, jämväl för övriga grupper vara lämpligast med en social nämnd, och att först då det blir fråga om tvångsåtgärder polismyndighet träder till. Vi anse därför att bestämmelserna i §§ 5 och 6 och de med stadgandena i nämnda paragrafer sammanhängande bestämmelserna böra utgå ur lagförslaget och att bestämmelserna i 1929 års lagförslag (alternativ B) i vad desamma gälla val av skyddsnämnd och dess sammansättning i stället införas.

I analogi med denna vår tankegång, att tvångsförfarande inte bör ske i första instansen, anse vi, att bestämmelsen i 10 § om *inställande* genom polisman som en förstahandsåtgärd är olämplig. Det synes oss vara riktigare att nämnden *inkallar* vederbörande och att först, därest sådan kallelse icke efterkommes, inställelse genom polisman kommer ifråga.

Även i andra hänseenden än de nu nämnda finna vi befogade erinringar kunna göras mot lagförslaget, men då en mera ingående behandling av desamma svårligen läter kunna tänkas vid årets riksdag med hänsyn till den sena tidpunkten för den kungl. propositionens avlämnande, synes kritiken av lagförslaget böra begränsas till dess mera väsentliga punkter.

På grund av vad sålunda anförts få vi hemställa,

att riksdagen måtte avslå ifrågavarande förslag samt hos Kungl. Maj:t anhålla, att vid utarbetande av nytt lagförslag i ämnet ovan angivna erinringar måtte komma under beaktande.

Stockholm den 5 april 1930.

Gustav Möller.

Olof Olsson.

Rickard Sandler.

A. J. Bårg.

Edv. Björnsson.